

МОВОЗНАВСТВО. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 811.161.2'81'276

Мирослава БАГАН

ЗАПЕРЕЧЕННЯ ЯК ОСНОВА НОМІНАЦІЇ НАУКОВИХ ПОНЯТЬ

Стаття присвячена дослідженню особливостей застосування заперечної стратегії в номінації наукових понять. Визначено найпродуктивніші моделі термінотворення, у яких використано словотворчі форманти заперечної семантики. Установлено номінативну специфіку термінів, утворених на основі заперечення. Обґрунтовано їхню релевантність для наукових досліджень та впорядкування української термінології.

Ключові слова: номінація, термін, словотвір, заперечення, заперечний префікс, антоніміїні відношення.

До актуальних проблем сучасного українського термінознавства належить проблема вибору найбільш оптимальних способів номінації наукових понять. Традиційно номінацію пов'язують з пізнавальною, логіко-мисленневою, психологічною та оцінною діяльністю людини, оскільки вибір назви нового фрагмента дійсності передбачає сприйняття, порівняння його з подібними, виділення в ньому важливих диференційних ознак [6, с. 15] і навіть відображення емоцій, які він викликає [17, с. 50].

Номінація у сфері науки й техніки виявляє певну специфіку порівняно із загальномовною. Якщо номінування узусних речей є природно регламентованим: до загальномовного вжитку входить найбільш влучна назва, що відображає найактуальнішу з погляду мовної спільноти ознаку референта, то називання наукових понять потребує зваженішого й вдумливішого підходу. Створення наукової термінології завжди передбачає певний спосіб упорядкування, категоризації наукових знань. Важливо віддати перевагу тим способам номінації, які посприяють творенню чіткої, прозорої термінології з високим ступенем системності та зручності вживання.

Одним із найдавніших способів пізнання та мовної інтерпретації дійсності є заперечення. За спостереженням

С.Л. Франка, «пізнавати – означає визначати, уловлювати як визначеність; а форма визначеності виростає уперше із заперечення. У цьому й полягає – уживаючи вислів Гегеля – «величезна сила заперечення», те, що воно є універсальним знаряддям пізнання» [14, с. 291]. Проте не всі дослідники поділяють думку про ефективність заперечення у вербалізації світу. На думку Є. Є. Чикіної, в основі творення заперечних назв лежить апофатична стратегія називання, яка насправді означає «ухиляння від вербалізації диференційних ознак ситуації через указування на хибний шлях номінації» [15, http://vfnglu.wladimir.ru/Rus/NetMag/v5/v5_ar07.htm]. Вона зауважує також, що номінація на основі ствердження диференційних ознак більше відповідає глобальній меті мовленнєво-мисленнєвої діяльності – інтерпретації позамовної дійсності.

Українські мовознавці частково досліджували застосування заперечної стратегії в номінації і дійшли висновку, що вона придатна передусім для вербалізації суперечливих, незрозумілих явищ і почуттів, які не підлягають однозначній інтерпретації [1, с. 261]. До неї вдаються, щоб уникнути категоричних та психологічно некомфортних визначень [5, с. 318; 1, с. 261]. Доведено продуктивність номінації на основі заперечення в оцінній діяльності людини [5, с. 319; 2, с. 195; 12, с. 255] та в оказіональному словотворенні [5, с. 319]. Роль заперечення в українськомовній номінації наукових понять спеціально не вивчали. На перший погляд, заперечна стратегія номінації видається несумісною з точністю та інформативністю наукових понять, оскільки, як було зазначено вище, вона сприяє творенню загальних, інформативно невиразних назв, проте важливо перевірити цю думку на конкретному термінологічному матеріалі. У контексті загальної проблеми пошуку оптимальних способів номінації в науковій сфері дослідження можливостей заперечної стратегії в терміноворенні є досить актуальним.

Мета пропонованої статті – з'ясувати функціональний потенціал заперечення в українськомовному номінуванні наукових понять, обґрунтувати ефективність заперечної стратегії у вербалізації певних сегментів знань.

Матеріалом дослідження послуговували терміни із заперечними префіксами, дібрані автором з «Українсько-англійського словника природничих термінів із префіксом не-» О. Кочерги та Є. Мейнаровича (К., 2000) [18].

Заперечна стратегія номінації передбачає творення назв на основі компресії певного заперечного визначення, що на формальному рівні виявляється у використанні словотворчих префіксів заперечної семантики (пор.: *нерозлучники* ← які **не розлучаються**; *неподільний* ← який **не поділяється**; *безбарвний* ← який **не має барви**; *квазізірка* ← *несправжня зірка*; **не відповідає всім ознакам зірки**) або інших структурних компонентів із заперечним значенням (пор.: *хибномотивований* ← *мотивований* *хибно* (тобто **неправильно**); *фальшпанель* ← *несправжня, нетипова панель*).

В українському мовознавстві вже окреслено широкий набір питомих українських та іншомовних префіксів, що спеціалізуються на вираженні заперечення (пор.: *не-, без-, ні-, ані-, поза-, понад-, над-, зне-, недо-, обез-, анти-, дис-, а-, ім-, ір-*), визначено коло твірних основ, з якими вони поєднуються, з'ясовано, як префікси модифікують їхні значення [9, с. 14 – 41]. Проте роль префіксів заперечної семантики у формуванні нових назв дослідники витлумачували неоднаково. Зокрема, у ХХ ст. набула поширення концепція, згідно з якою одиниці, утворені за допомогою словотворчих префіксів із заперечним значенням, вважали виразниками негативних або заперечних понять [9, с. 4 – 6; 8, с. 7]. Згодом термін «негативне поняття» зазнав критики, тому що слова із заперечними префіксами можуть виражати й позитивно марковані ознаки, пор.: *безпроблемний, безмежний, незламний, непоборний, безстрашний*.

Функцію аналізованих афіксів убачали також у формуванні антоніміїчних назв ознак [9, с. 16; 10, с. 11 – 12]. Справді, приєднання префіксів заперечної семантики до твірних основ нерідко вможливило формування назви ознаки, цілком протилежної до ознаки, названої твірною основою, пор.: *мотивований* – *немотивований*; *активний* – *неактивний*; *дружний* – *недружний*; *автоматичний* – *неавтоматичний*; *кондиційний* – *некондиційний*; *абсолютний* – *неабсолютний*; *високосний* –

невисокосний; законний – *незаконний*; ритмічний – *аритмічний*; дзеркальний – *недзеркальний*, звуковий – *незвуковий* та ін. Така словотвірна модель особливо продуктивна в термінотворенні з огляду на важливість антонімічних зв'язків в організації терміносистем. На думку дослідників, антонімічні відношення в лексиці зумовлені, з одного боку, об'єктивними відмінностями і суперечностями між ознаками та явищами дійсності [11, с. 29], а з іншого – дуалістичним характером людського світосприйняття, здатністю людини інтерпретувати пізнаваний світ через протиставлення, у формі бінарних опозицій [12, с. 115–116]. Термінологи одноставні лише в тому, що антонімічні відношення важливі для термінології, оскільки сприяють її систематизації та увиразненню семантичних зв'язків між поняттями [11, с. 25; 16, с. 59; 7, с. 297].

Дехто навіть вважає, що явище антонімії в термінології репрезентоване ширше, ніж у загальнолітературній лексиці [4, с. 25; 7, с. 296]. Вдалося зафіксувати деякі факти, що підтверджують цю думку. Наприклад, у сучасній українській літературній мові присвійні прикметники не мають антонімічних відповідників із заперечними префіксами (пор.: *Іванчуків* – **неіванчуків*, *Петренків* – **непетренків*), тоді як у термінології спостерігаємо продуктивне творення опозитивних пар, що складаються з терміна – присвійного прикметника, який називає явище, пов'язане з прізвиськом певного вченого, і терміна, утвореного від першого прикметника за допомогою префікса *не-*, пор.: *гаустодорфів* [простір] – *негаустодорфів* [простір], *наскалева* [геометрія] – *ненаскалева* [геометрія], *дебаїв* [механізм екранування] – *недебаїв* [механізм екранування], *максвелів* [розподіл] – *немаксвелів* [розподіл]. Нетиповий для словотворення української літературної мови спосіб формування слів від присвійних прикметників за допомогою заперечного префікса *не-* виявився досить продуктивним у сфері номінації наукових понять, пор.: *неархімедів*, *негамільтонів*, *негаусдорфів*, *негільбертів*, *негонфів*, *недебаїв*, *негаусів*, *неріманів*, *немаксвелів*, *ненетерів*, *неньютонів* та ін. Це пов'язано з потребою відмежувати нововідкриті явища та об'єкти від уже загальноновизнаних аналогів, названих на честь їхніх дослідників. Невипадково в англійській мові заперечний компонент не набув статусу префікса і пишеться з

твірною основою через дефіс, що сприяє більш акцентованому відмежуванню нововиявлених, нетипових, нестандартних явищ від відомих і загально визнаних, пор.: *non-Archimedean*, *non-Hamiltonian*, *non-Hausdorff*, *non-Haussian*, *non-Debye*, *non-Noetherian*, *non-Newtonian* та ін. Творення термінів через заперечення усталеного визначення у формі присвійного прикметника вможливає формування термінологічних опозицій та сприяє чіткішому розмежуванню близьких, але принципово не тотожних наукових понять.

Деякі прикметникові терміни з префіксом *не-* видаються семантично не чіткими й неінформативними, пор.: **некруглий**, **несірий**, **нетугий**, **нетемний**, **нечорний**, **немокрый**, **неосінній**, **нелівий**. Цілком очевидно, що такими номінаціями прагнуть акцентувати на відсутності в об'єкта певної важливої ознаки, на його неналежності до певної категорії об'єктів. Щодо деяких термінів виникає логічне запитання, чому в них використано саме заперечну стратегію номінації, коли можна було скористатися семантично виразнішою назвою без заперечного компонента, пор.: *немокрый* → *сухий*, *нетемний* → *світлий*, *нешорсткий* → *гладкий*, *нелівий* → *правий*. Очевидно, заперечні номінації виразніше передають відсутність ознаки, забезпечують чіткіше протиставлення важливих для науковців ознак *мокрый* – *немокрый*, *темний* – *нетемний*. Крім того, деякі заперечні номінації охоплюють досить широкий спектр значень, замінюючи відразу декілька визначень, пор.: *неосінній* – це і весняний, і літній, і зимовий; *некруглий* може бути і квадратним, і прямокутним, і трикутним. Отже, використання заперечної стратегії номінації в термінотворенні, з одного боку, сприяє чіткішому протиставленню наукових понять, а з іншого – регламентує обсяг позначуваного.

Цікаво, що серед термінів є й утворення з декількома заперечними префіксами, пор.: **небезперервний**, **небезпосередній**, **небезладний**, **ненескінченний**, **ненеобмежений**, **неневідкладний**, **недисгармонійний**, **недисонансний**. Використання двох заперечних префіксів у структурі терміна значно ускладнює його сприйняття, оскільки реципієнтові потрібно об'єднати два заперечні судження, пор.: **небезперервний** – **не** є таким, що **не** переривається; **небезладний** – **не** є таким, що **не** має ладу; **недисгармонійний** – **не** є таким, що вважається негармонійним. Раніше дослідники вважали,

що подвійне префіксальне заперечення надає слову ствердження і пов'язане з бажанням мовця «підкреслити певний, відносно обмежений, але досить значний» ступінь ознаки [9, с. 34]. Тобто подвійне заперечення пояснювали стилістичними потребами увиразнення, підсилення міри вияву ознаки, проте ці причини не можна застосувати до формування термінів з подвійним запереченням, оскільки вони, як відомо, повинні бути експресивно та стилістично нейтральними. У такому разі було б логічно замість наведених термінів використовувати їхні стверджувальні відповідники: *небезперервний* – *перервний*; *небезладний* – *упорядкований*; *недисгармонійний* – *гармонійний*. Узвичаєння в науковому вжитку саме термінів з двома заперечними префіксами, очевидно, має свої номінативні передумови: вони постали на основі твірних прикметників із запереченим афіксом (*небезперервний* ← *безперервний*; *небезладний* ← *безладний*; *недисгармонійний* ← *дисгармонійний*) і відображають послідовність пізнання: спершу позначуваний фрагмент дійсності мав ознаку безперервності / безладності / дисгармонійності – згодом встановлено можливість подолання цих ознак і формування протилежних: безперервності / безладності / недисгармонійності. Отже, подвійне заперечення хоч і породжує складні для сприйняття терміни, проте дає змогу чіткіше протиставити певні ознаки об'єкта, відобразити їхню еволюцію.

Заперечення широко використане у творенні термінів від дієслівних основ. Це зумовлено специфікою мисленнево-мовленнєвої операції заперечення, що виявляється у відкиненні предикатної ознаки. Дієслова, як відомо, спеціалізуються на реалізації предикатних ознак [3, с. 217], а тому часто поєднуються з граматичними маркерами заперечення, а саме із заперечними частками, які внаслідок утворення нової лексичної одиниці набувають статусу префікса.

Заперечення динамічної ознаки вможливає формування таких термінологічних номінацій, які відбивають важливі функціональні особливості позначуваних наукових понять. Зокрема, численні прикметникові терміни, утворені префіксально-суфіксальним способом від дієслівних основ, відображають ознаку неможливості виконання певної дії, пор.: *неповоротний* ← який *не*

повертається; нерозгортний ← який **не** розгортається; *небиткий* ← який **не** б'ється в разі падіння чи удару; *неламкий* ← який **не** ламається; *неспростовний* ← який **не** можна спростувати; *неплавкий* ← який **не** плавиться; *необрізний* ← який **не** обрізають; *непродовжний* ← який **не** можна продовжити; *неподільний* ← який **не** поділяється; *неусувний* ← який **не** можна усунути.

Від дієслівних основ утворено дуже багато дієприкметникових термінів. Серед них переважають ті, що мають форму дієприкметників пасивного стану і виражають ознаку за дією, яку хтось не виконав щодо об'єкта, пор.: *невнормований* ← який **не** внормували; *необведений* ← який **не** обвели; *необкладений* ← який **не** обклали; *непошитрикнутий* ← який **не** пошитрикнули; *непошитемпельований* ← який **не** пошитемпелювали; *непропечений* ← який **не** пропекли; *нереконструйований* ← який **не** реконструювали; *нерозвинений* ← який **не** розвинули; *нерозбавлений* ← який **не** розбавили; *нерозмелений* ← який **не** розмололи; *незінтерпольований* ← який **не** зінтерполювали; *незміщений* ← який **не** змістили; *незміцнений* ← який **не** зміцнили; *незмонтований* ← який **не** змонтували; *непосегментований* ← який **не** посегментували; *незгальванізований* ← який **не** згальванізували.

Терміни у формі дієприкметників минулого часу активного стану представлені обмеженіше. Вони вказують на ознаку за ймовірною, але нереалізованою дією самого об'єкта, пор.: *незгаслий* ← який **не** згас; *необвислий* ← який **не** обвис; *непосвітлілий* ← який **не** посвітлів; *незатужавілий* ← який **не** затужавів; *незміцнілий* ← який **не** зміцнів.

Характерно, що на основі заперечення динамічної ознаки префіксально-суфіксальним, префіксально-флексивним та префіксально-нульсуфіксальним способами утворено й чимало іменникових термінів, пор.: *незростання* ← не- + зроста-(-ти) + -нн'(-а), *ненастання* ← не- + наста-(-ти) + -нн'(-а), *незмочування* ← не- + змочува-(-ти) + -нн'(-а), *недія* ← не- + дія-(-ти) + -я, *незгортання* ← не- + згорта-(-ти) + -нн'(-а), *світіння* ← не- + світи-(-ти) + -інн'(-а), *нетривання* ← не- + трива-(-ти) + -нн'(-а), *неусмоктування* ← не- + усмоктува-(-ти) + -нн'(-а), *нетверднення* ← не- + твердну-(-ти) + -енн'(-а), *незбіг* ← не- + збігатися + -Ø-. Із семантичного погляду наведені іменники видаються дивними, оскільки вказують на невиконання дій /

процесів, тобто фактично позначають ніщо, відсутність дії / процесу. Саме тому в загальномовному вжитку таких іменників дуже мало, вони мають переважно оказіональний характер. Натомість у науковому вжитку важливо констатувати відсутність теоретично можливих дій / процесів. Для дослідників різних сфер буття показовою є не лише реальність дій / процесів, а й відсутність їх на тлі ймовірної можливості. Як кажуть, негативний результат – також результат. Саме для номінації ймовірних, але нереалізованих змін об'єкта використовують іменникові терміни, утворені на основі заперечення динамічної ознаки. Семантично вони корелюють зі сполуками слова *відсутність* та назви відповідної дії (пор.: *незростання – відсутність зростання, недія – відсутність дії, нетвердження – відсутність твердження, незгортання – відсутність згортання, незбіг – відсутність збігу* та ін.), проте наведені словосполучення подають відсутність динамічної ознаки як постійну, загальну характеристику об'єкта, тоді як віддієслівні іменники з *не-* більше акцентують на динамічному, змінному характері невиявленої ознаки. Попри специфічність таких термінів, їх творення й уживання варто вважати цілком умотивованим.

Іменникові терміни із заперечним префіксом *не-* активно вступають в антоніміїні відношення з відповідними віддієслівними іменниками без цього префікса, пор.: *незбіг – збіг, незростання – зростання, ненастання – настання, незмочування – змочування, недія – дія, незгортання – згортання, несвітіння – світіння, нетривання – тривання, нетвердження – твердження, неконвертування – конвертування*. Формування таких опозицій сприяє впорядкуванню термінології. Можна припустити, що наявність у термінології віддієслівного іменника без заперечення певною мірою сприяє творенню віддієслівного іменника із запереченням. Характерно, що в науковому дискурсі їх часто вживають в одному контексті, щоб порівняти декілька процесів або диференціювати різні вияви одного об'єкта і точніше передати його специфіку, напр.: *Якщо взаємодія молекул рідини менша, ніж їх взаємодія з молекулами контактного твердого тіла, то маємо випадок змочування і навпаки, коли ця взаємодія більша – незмочування* (<http://disted.edu.vn.ua/courses/learn/272>).

Через заперечення динамічної ознаки утворені не лише назви нереалізованих, невиявлених ознак, а й терміни на позначення цілком конкретних речовин, коли потрібно наголосити на тому, що вони не можуть виконувати певної функції, пор.: *нерозчинник, неізолятор, нереактор*. Важливим чинником творення таких заперечних номінацій є високий ступінь їхньої системності, що виявляється у здатності протиставлятися узвичаєним термінам *розчинник, ізолятор, реактор* та легко співвідноситися з відповідними діями (*розчиняти, ізолювати, реагувати*). Назви речовин із заперечним префіком також нерідко використовують в одному контексті з антонімійними термінами без заперечного префікса для порівняльного аналізу протилежних за своїми ознаками речовин, пор.: *В'язкість розведених розчинів АСЦ при співвідношенні розчинника та нерозчинника близько порога осадження визначали модифікованим віскозиметром Убелоде з висячим рівнем* (<http://uadpub.uad.lviv.ua/pvs/12/3.pdf>).

Серед іменникових термінів з префіксом *не-* є й ті, що утворені префіксальним способом від іменників – назв речовин та порід, пор.: *некислота, неметал, немінерал, несрібло, несилікат, нетектоніт*. Попри те що такі назви нефахівцям видаються не інформативними (якщо речовина – не срібло, то яка ж вона насправді?), вони зручні для диференціації речовин, акцентування на відсутності в речовині ознак іншої, подібної речовини. Формування таких термінів ґрунтується на дослідницькій потребі відмежувати певні речовини від подібних до них.

Отже, мисленнєво-мовленнєва операція заперечення нерідко слугує основою для українськомовної номінації наукових понять. До неї вдаються насамперед для того, щоб наголосити на відсутності важливих функціональних ознак об'єктів, а також для протиставлення їх близьким, але не тотожним об'єктам.

Номінування через заперечення дає змогу передати гіпотетичні, але нереалізовані дії, процеси та ознаки об'єктів, що нерелевантні для узуального мовлення, проте принципово важливі для наукових визначень.

Творення термінів за допомогою заперечних префіксів сприяє чіткішому розмежуванню наукових понять, систематизації та впорядкуванню термінологічної лексики за рахунок установа

антоніміїчних відношень між ствердними та заперечними терміназнавами.

Виконане дослідження відкриває перспективи для вивчення функціонального потенціалу інших заперечних афіксів у термінотворенні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Баган М. П. Заперечні номінації в українськомовній інтерпретації світу / М. П. Баган // Мовознавчий вісник. – Черкаси: Черкаський університет, 2010. – Вип. 10. – С. 258 – 262.

2. Баган М. П. Взаємодія категорій ствердження/заперечення та оцінки в сучасній українській мові // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: «Філологія»: Зб. наук. праць. – Вінниця, 2009. – Вип. 11. – С.191 – 195.

3. Вихованець І. Р. Теоретична морфологія української мови / Іван Вихованець, Катерина Городенська. – К.: Пульсари, 2004. – 398 с.

4. Даниленко В. П. Лексико-семантические и грамматические особенности слов-терминов / В. П. Даниленко // Исследования по русской терминологии. – М.: Наука, 1971. – С. 7 – 67.

5. Карпіловська Є. А. Тенденції поповнення номінаційних ресурсів української мови: згорнуті лексемні категорії / Є. А. Карпіловська // Мова. Людина. Світ: До 70-річчя професора М. Кочергана: Зб. наук. статей. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. – С. 315 – 323.

6. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке [Текст] / Г. В. Колшанский. – М.: Наука, 1990. – 103 с.

7. Михайлова Т. В. Антонімічні відношення українських науково-технічних термінів як мовне явище та суб'єкт лексикографії / Т. В. Михайлова // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2003. – Вип. V. – С. 295 – 296.

8. Новикова О. І. Засоби вираження заперечення в російських наукових та публіцистичних текстах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 «Російська мова» / О. І. Новикова. – Дніпропетровськ, 1993. – 17 с.

9. Озерова Н. Г. Средства выражения отрицания в русском и украинском языках / Н. Г. Озерова. – К.: Наук. думка, 1978. – 118 с.

10. Паславская А. И. Эксплицитное и имплицитное отрицание в немецком языке: автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 «Германские языки» / А. И. Паславская. – Львов, 1990. – 21 с.

11. Симоненко Л. О. Антоніми в біологічній термінології / Л. О. Симоненко // Культура слова. – К., 1982. – Вип. 23. – С. 29 – 31.

12. Снитко О.С. Коди культури у мовній об'єктивації дійсності / О. С. Снитко // *Studia linguistica*. – 36. наук. праць КНУ ім. Т. Шевченка. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – Вип. 1. – С. 115 – 121.

13. Трифонов Р. Заперечна номінація в українській мові як засіб концептуалізації та оцінки / Роман Трифонов, Віра Пустовалова // Діалог мов – діалог культур. IV міжнародна наукова інтернет-конференція з україністики (31 жовтня – 3 листопада 2013 р.). – Мюнхен; Берлін; Лейпциг; Вашингтон 2014. – С. 255 – 263.

14. Франк С. Л. Сочинения / С.Л. Франк. – М.: Правда, 1990. – 607 с.

15. Чикина Е. Е. Отрицание как когнитивная стратегия номинации / Е. Е. Чикина // Международный научно-практический (электронный) журнал «INTER-CULTUR@L-NET». – 2006. – Вип. 5 // Режим доступу до журналу: http://vfnglu.wladimir.ru/Rus/NetMag/v5/v5_ar07.htm

16. Чорна О. Особливості вияву антонімії в українській податковій термінології / Олена Чорна // Українська мова. – 2009. – № 4 – С. 58 – 64.

17. Шилихина К. М. Ироническая номинация / К. М. Шилихина // Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2009. – Вып. № 1. – С. 50 – 54.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

18. Кочерга О. Українсько-англійський словник природничих термінів із префіксом не- [Текст] / Ольга Кочерга, Євген

Мейнарович; НАН України, Ін-т теорет. фізики ім. М. М. Боголюбова. – К. : [б.в.], 2000. – 96 с.

М. БАГАН

ОТРИЦАНИЕ КАК ОСНОВА НОМИНАЦИИ НАУЧНЫХ ПОНЯТИЙ

Статья посвящена исследованию особенностей применения отрицательной стратегии в номинации научных понятий. Определены самые продуктивные модели словообразования с использованием словообразовательных формантов отрицательной семантики. Установлена номинативная специфика терминов, образованных на основании отрицания. Обоснована их релевантность для научных исследований и упорядочения научной терминологии.

Ключевые слова: номинация, термин, словообразование, отрицание, отрицательный префикс, антонимические отношения.

М. ВАНАН

NEGATION AS THE BASIS FOR NOMINATION OF THE SCIENTIFIC CONCEPTS

The article investigates the use of negative-strategy in nomination of the scientific concepts. Defined most productive models of term formation, which use derivational formants with negative semantics. The nominative specific of terms formed on the basis of the negation is established. Proved their relevance to research and organization of Ukrainian terminology.

The article analyzes the nominative features of noun and adjectival terms formed by using a negative prefix *не-*. The object of the study were also terms with couple of negative prefixes. Determined that double negation though raises difficult to understand terms, but allows you to clearly oppose certain characteristics of the object to reflect their evolution.

Proved that mental-speech operation of negation often serves as the foundation for Ukrainian-nomination of scientific concepts. It resorted primarily to emphasize the lack of important functional attributes of the objects and to contrast them close but not identical objects.

Found out that negation is widely used in the creation of terms on the verbal bases. Negation of dynamic features makes it possible formation of such terminology nominations that reflect important functional features of signified objects.

As a result of analysis of terminology with negative prefix, it was revealed that the use of negative-strategy in term forming, on the one hand, promotes

clearer juxtaposition of scientific concepts, on the other - regulates the scope of meaning.

It was found out that nomination based on the negation allows transfer hypothetical but unrealized actions, processes and characteristics of objects that are not relevant to usual speech, but critical to scientific definitions.

It is demonstrated that the creation of terms using negative prefixes promotes a clearer distinction between scientific concepts, organizing and streamlining of terminology vocabulary by establishing antonymous relationships between affirmative and negative terms

This study opens new perspectives for studying the functional potential of other negative affixes in creating of terminology.

Key words: nomination, term, word formation, negation, negation prefix, antonymous relationships.

УДК 88'25:22.06=112.2

Наталія БІЛОУС

ПЕРЕКЛАДАЦЬКО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТЕОЛОГІЧНОГО ТЕКСТУ

У статті розглянуто перекладацько-інтерпретаційний потенціал німецькомовного теологічного тексту з погляду інтерпретаційних можливостей його сприйняття, розуміння та перетворення українською мовою. Було проаналізовано мовні виміри інтерпретаційного потенціалу на матеріалі фрагментів німецькомовних теологічних текстів та їх перекладів українською мовою. Виявлено наявність певних адаптивних прийомів при перекладі теологічних текстів з німецької мови українською мовою.

Ключові слова: теологічний текст, теологічний дискурс, інтерпретаційний потенціал, перекладацько-інтерпретаційний потенціал, апелятивна функція, прагматичний потенціал

Постановка наукової проблеми та її значення. Актуальність пропонованої статті зумовлено відсутністю аналізу перекладацько-інтерпретаційного потенціалу німецькомовних теологічних текстів для україномовних адресатів.

Аналіз досліджень. Перекладацько-інтерпретаційному потенціалу було приділено увагу в роботах зарубіжних та